

Sophie:49

ISSN 1602-9631

Sophie Brahe (1556–1643) var Danmarks første kvindelige astrolog

Tidslinjer i det 20. århundrede

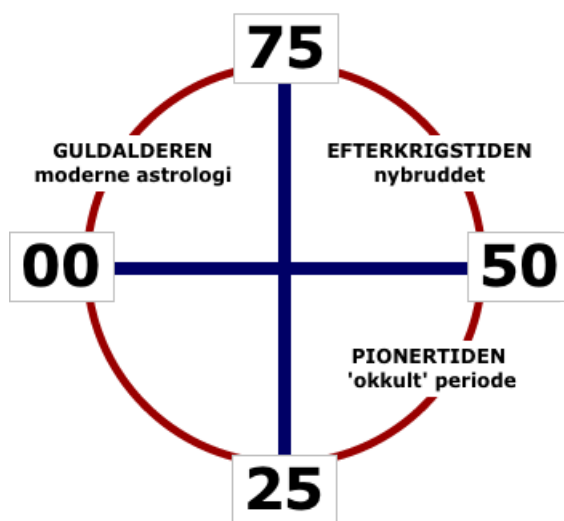
FAGETS HISTORIE

af Claus Houllberg

Vigtige begivenheder i moderne dansk astrologi bliver her opregnet på en tidslinje med angivelse af markante personer, bogudgivelser etc. i det 20. århundrede, set i lyset af samtidens udvikling.

Dansk astrologi vågner omkring Første Verdenskrig, men den første astrologiske bog på dansk udkom først i 1925. Moderne dansk astrologi kan siges at begynde her, næsten 300 år efter at Christian IV i 1633 forbød al astrologisk forudsigelse i Danmark. Den mellemliggende periode kaldes gerne for 300-årsnatten i dansk astrologi.

Tidslinjen omfatter tre markante perioder. Pionertiden fra århundredets begyndelse og frem til Anden Verdenskrigs afslutning og genopbygningen af Europa begynder. Dernæst Efterkrigstiden 1955-80, som er de 25 år, hvor nybruddet begynder. Endelig Guldalderen, der er samtidig med computernes og psykoterapiens fremmarch og varer århundredet ud, dvs. de afsluttende 20 år.

s. 8 : Chr IV og astrologien (2.del)

BEMÆRK, at før 1970 er alle danske bogudgivelser med.

Efter 1970 er det kun de fagligt vigtigste bøger, der er noteret.

Se den komplette bibliografi på www.asmu.dk/bibliotek/bogsamling.html

Pionertiden Tiden før 1955

1894

Tidszoner indføres 1. januar.

- Dansk psykologisk pioner, Alfred Lehmann, udgiver værket "Overtro og trolddom" med de første danske tekster om astrologi efter 300-årsnatten

1909

- "Message of the Stars" af Max Heindel.
- "Scientific astrology" af Max Heindel

1914-18 FØRSTE VERDENSKRIG

1915

- Salmonsens Konversationsleksikon, Bind II: Astronomen J. Fr. Schroeter skriver en af de første alment tilgængelige tekster om astrologi herhjemme. Den er baseret på den franske astrolog Fomalhauts skrifter

1918

Harlow Shapely finder koordinaterne for Galaxens Centrum

1919

Max Heindel dør den 6. januar i Oceanside, Californien

1920

DK : Det Danske Luftfartselskab begynder første kommercielle passagerflyvning

1923

Irene Christensen fødes i Rødme på Fyn, 18. marts kl. 01.00 [00.59]

1925

DK : Statsradiofonien oprettes [kaldes senere Danmarks Radio].

D: Bauhaus-skolen åbner i Dessau.

- "Astrologi og symbolik" af Ove Rosmon er den første dansksprogede astrologibog siden renæssancen.

1926

- "Astrologi og evangelium" af Ove Rosmon.
- Årbøger udgives af J.J. Kronstrøm 1926-33

1927

DK: Det nautiske døgn, der slutter og begynder ved middag, afskaffes som officielt tidsmål. Der er nu kun én definition på et døgn, og det har nulpunkt ved midnat.

DK: PH-lampens treskærm-system, skabt året før, bliver patenteret og sat i produktion.

- Uranus går ind i Vædderens tegn.

1929

USA: Wall Street krakker den 24. oktober (Black Thursday)

1930 Pluto

USA : Planeten Pluto opdages den 18. februar af amerikaneren Clive W. Tombaugh

1933

J.J. Kronstrøm dør

- Tidsskriftet "OM" [Okkult Magasin] udkommer med journalisten William Haste som chefredaktør. Det er en ugeavis, der går ind samme år.

- "De ædle stene og deres mystik" af Aage Dragsted.

1934

Ferenc Szöllösi fødes i Balatonfüred i Ungarn, den 7. oktober kl. 06.50 [06.51]

- "Esoterisk astrologi og symbolik" første danske storværk om astrologi herhjemme, forfattet af Ove Rosmon

1936

- "De tolv mennesketyper" af Ove Rosmon. Første astrologiske bestseller. Den genoptrykkes 1944, 1956 og 1967.

- Tidsskriftet "Lysbringeren" udgives af Viggo Jensen og udkommer de næste 50 år

1939-45 ANDEN VERDENSKRIG

1940

- Tidsskriftet "Okkultisten" udgives af Helmer Fogedgaard med både Carl V Hansen og Poul Kastrup som astrologiske medarbejdere

1945

Atombombe over Hiroshima 6. august kl 08:15

1946

- "Livets gåde" af Ove Rosmon. En fortsættelse af Esoterisk Astrologi fra 1934.

1947

- "Zodiaken - din fødselsdag, din skæbne" af Louis Brinkfort

1948-49

DK : Marshall-hjælpen til Danmarks genopbygning

1949

- "Horoskopbogen" af Cab Lebac. Første oversatte astrologibog.

1950

- "Kortfattet astrologi" af Poul Kastrup

1951

DK : Første udsendelse i dansk TV den 2. oktober

- "Astrologi" af Louis de Wohl [senere: "Astrologi for alle"].

1952

- "Skriften på himlen" bliver Ove Rosmons sidste bog

1954

USA : Den første transistorradio bliver sat i produktion den 18. oktober.

USA : Elvis Presleys første indspilninger på Sun Records. Popkulturen tager fart.

- Tidsskriftet "Psykisk Forum" udkommer med Poul Kastrup som redaktør

Efterkrigstiden 1955-80

Marshalplanen genopbyggede Europa, bl.a. med det industrialiserede byggeri. Massekultur med transistorradioer, grammofonplader med Elvis Presley, Bo Diddley etc. betegnede en ny samfundskultur.

Dette er massemediernes tid. Fra de første kioskblade, over bogudgivelser til radio, TV og de personlige computeres indtog. Computeralderen regnes normalt fra 1970 og frem. Her byggedes de store mainframes, som udløste masseproduktion af astrologiske tabeller. Dansk astrologi får sit store opsving fra midten af 70-erne og frem.

1955

USA: Bo Diddley og Rock'n Roll kommer på TV

- Henry Hejøl udgiver "Den Nye Tid", det første moderne tidsskrift om astrologi. Udgivet fra Sønderborg på Als og gik ind efter første nummer

1956 Stjernerne

Opstanden i Ungarn, hvorunder Ferenc Szöllösi flygter til Danmark

• Tidsskriftet "Stjernerne" udkommer i april som et nyt massemedium for dansk astrologi, udgivet af Irene Christensen under pseudonymet Fru Stella.

1957

USSR : Sputnik opsendes den 4. oktober. Rumalderen begynder

1960

• "Astrologi" af G L Dricot

1961

Ove Rosmon dør 6. juni

1964

Poul Kastrup dør

1965

• "Astrologi" af Carl V Hansen er den første lærebog i astrologi på dansk.

1968

FR: Ungdomsoprøret med Majrevolten i Paris.

USA: Martin Luther King myrdes.

• "Sundhedens rødder - planters og urters astrologiske betydning" af Leon Petulengro

1969

Mange moderne astrologer begyndte deres studier dette år.. Ferenc Szöllösi skaber de første aftenskolurser i astrologi hos AOF.

• "Medicinsk astrologi" af Svend Moberg.

• "Moderne kosmobiologi I" af Gilbert Tjørnum

1970

Computeralderens officielle begyndelse med den såkaldte UNIX-tids start 1. januar kl 00:00

• "Astrologi - rigtigt lært I-II" af Ferenc Szöllösi.

• "Astrologi fra A-Z" af Knud Rame.

• "Lærebog i astrologi" af C Aq Libra.

• "De astro-biokemiske celledalte" af C. Olbak

• Tidsskriftet "Astrologisk Oplysning" udkommer

1971

• "Skæbnens bog" af Cheiro.

• "Hvad står der i stjernerne?" af Kay Nielsen.

• "Korrektion af horoskopet" af Irene Christensen

1972

• "Deres skæbne" af Francesco Waldner

• "Horoskopets opstilling" af Gilbert Tjørnum.

• "Stjernehimlens gåder" af Jacques Sadoul.

• "Astrologi - historie, teori og praktik" af Derek og Julia Parker.

• "Lær selv astrologi" af Jeff Mayo.

- De første bøger om hvert tegn udkommer:

• "Stjerneserien 1-12" af Derek og Julia Parker.

• "Vædder - Fiskene 1-12" af Sidney Omarr

1973

• "Astrologibogen" af Francis Hariovic.

• "Orientalisk astrologi" af Daniel Logan.

• Kvartalstidsskriftet "Occulta" udgives med astrologen Knud Rame som redaktør.

• Tidsskriftet "Horoskopet" udgives af Winthens Forlag med Ruth Wennerholm som redaktør i samarbejde med tysk-svenske Traude Schmidt

• Tidsskriftet "Asteroiden" udkommer 1973-74

1974 Eksamen i astrologi

Irene Christensen Institutet afholder diplomeksamen for første gang.

• "Mellem os og stjernerne" af Rigmor Aster Wig.

• "Astrologi som verdensanskuelse og spådomskunst" af Leif Zeilich-Jensen. DK: Første lommeregnere kommer på markedet

1975

"Stjerneverdenens forhold til mennesket" af Rudolf Steiner.

• "Fremtidens astrologi I-II" af Ruth Heintze

1976

Irene Christensen dør 18. februar.

Carl V Hansen dør 31. august.

• "Hustabeller for Danmark [Placidus]" af Jarl Hansen og Johan Hjelmberg.

• "Astrologi idag - kend dig selv og andre" af Inge Kolding Trier

1977

• "Horoskopets ABC med EDB" af Jan Borregaard.

• "Regiomontanus hustabeller for Danmark" af Jarl Hansen.

• Tidsskriftet "Minerva" udgives af Ferenc Szöllösi

1978

• "Astrologisk menneskekundskab" af Irene Christensen udgives posthumt

• "Horoskopets byggestene - efterladte skrifter" af

Irene Christensen udgives posthumt

- "Pluto - det manglende kapitel" af Birthe Kirk.
- "Astrologisk psykologi og menneskeforståelse 1-3" af Jan Borregård [om Thomas Rings værk]

Guldalderen

1980-99

De første personlige computere kom i begyndelsen af 80'erne og dermed begyndte den astrologiske guldalder i Danmark. Maskinerne reducerede de nødvendige beregninger fra halve til hele timer ned til få sekunder, hvilket ændrede alting. De udløste nærmest eufori blandt alverdens astrologer.

Foreninger opstod og astrologiske blade udkom. Samtidig eksploderede bogmarkedet med astrologiske udgivelser. Lokalradioer og lokal-tv opstod og sendte astrologiske programmer. Bogudgivelser om astrologi vokser til et historisk maksimum i 80'erne.

1979 Astrologisk foreningsliv

Sammenslutningen af Fag-Astrologer [SAFA] stiftes i København med Birthe Kirk som første formand, og man udgiver det første medlemsblad "SAFA-Nyt" (senere hed det "Vega" og "Astrologen")

- "Dyrekreds og menneskelig organisme" af Thomas Ring
- "Astrologisk menneskekundskab [1]" af Thomas Ring.
- "Årets rytme" af Harriet Koch
- "Det astronomiske grundlag" af Erik Schølin og Claus Houlberg.

DK : Programmerbare lommeregnerne kommer på markedet

1980

- "Astrologien i videnskabelig belysning" af Svend F F Svensson.
- "Mit liv - genoplevet i horoskop og erindring" af Kirva Rahbek.
- "Hvornår er jeg frugtbar ? [Dr. Jonas' metode]" af Ma Devakrapa.
- "Håndbog i astrologisk litteratur" af Christian Borup [vurderet efter sværhedsgrad].
- "Medicinsk astrologi - udseende, sygdomme og celledalte" af Steen Buddig

1981 Første astrologiske computer

Et astrologisk beregningsprogram til Sinclair ZX-81 skabes af Laurids Højbjerg Petersen.

- Foreningen Ekliptika stiftes den 6. januar i København med Jesper Bernth som første formand.
- "Grundlag til en aandsvidenskabelig astronomi" af Rudolf Steiner.
- "Horoskoptydning" af Marc Edmund Jones.
- "Koch hustabel for Danmark" af Christian Borup.
- "De tolv herskere" af Jesper Bernth
- Tidsskriftet "Trigon" udgives af IC Institutet 1981-87 med Christian Borup som redaktør

1982

- "Horoskopets tydning" af Birthe Kirk
- "Interpolationstabel" af Claus Houlberg
- "Heliocentrisk efemeride 1900-2000" af Christian Borup.
- "Placidus hustabel for hele verden" af Christian Borup.
- "Nødvendige tabeller" af Christian Borup.
- "Måneknuderne og reinkarnation" af Martin Schulmann.
- "Astrologien - en revision i lyset af moderne videnskab" af Hans Eysenck og D K B Nias

1983

Første astrologiske kongres afholdes i Odense, arrangeret af de to foreninger SAFA og Ekliptika

- "Esoterisk astrologi" af Alice A Bailey, oversat af arbejdsgruppe med Birgit Lomborg som primus motor.
- "Herkules' tolv prøver" af Svend Damsholt
- "Hinduernes astrologi og Nadi-metoden" af Finn Wandahl.
- "Os imellem" af Liz Greene.
- "Dit stjernetegn" af Ulla Sallert.
- "Astrologi og biokemi" af Vanda Sawtell

• Tidsskriftet "Orions Flamme" udgives af foreningen af samme navn. Redaktør er Paul Mahler Dam

1984

USA : Apple Macintosh er den første personlige computer med mus og vinduer ("GUI").

- "Ædelstenenes skjulte kræfter" af Mellie Uyldert
- "Retrograde planeter og reinkarnation" af Martin Schulmann
- "Micras computersprog" af Laurids Højbjerg Petersen. [horoskopberegning]
- "Will Eisner's altafslørende, afskyelige astrologibog" af Will Eisner [karikaturtegninger]

1985

- "Astrologi idag II - korrektion og prognose" af Inge Kolding Trier
- "Kinesisk astrologi" af Kurt Sørensen
- "Det progressive horoskops tydning" af Birthe Kirk
- "Herkules' tolv arbejder" af Birgit Lomborg Jørgensen
- "Dit stjernetegn og kærligheden" af Inge Hærskjold
- "Astrologisk håndbog 1" af Paul Mahler Dam.
- "Harmonier i astrologien" af John Addey
- "Karmisk astrologi III: Lykke og Lykkepunkt" af Martin Schulmann

1986

USA : IBM skaber en personlig computer, der hurtigt bliver til PC-standarden i hele verden (kaldet den IBM-kompatible computer).

- "Politikens astrologibog" af Kurt Algeir
- "Om kometen 1577" af Tycho Brahe
- "Tydningsniveauer og chakre" af Steen Buddig
- "Astrologiens grundbog" af Birgitta Hansson
- "Astrologiens ABC" af Erik Hesser
- "De tolv dyrekredstegn, meditationer" af Louise Huber
- "Karmisk astrologi IV: Karma og nuet" af Martin Schulmann
- "Fødselshoroskop og psykodynamik" af Sigrid Strauss-Kloebe

1987

Radio Lotus i København sender hele 42 totimers udsendelser om "Horoskopets symboler" med Claus Houlberg. Første blev sendt 17. august kl. 23.00. Udsendelserne udbredtes i båndkopier.

- "Horar astrologi" af Derek Appleby
- "Soltegn I-II" af Linda Goodman
- "Øjeblikshoroskopet" af Johan Hjelmberg og Louise Kirsebom
- "De fire temperamenter" af I. C. Jacobsen
- "Transitter" af Betty Lundstedt
- "Fixstjerner og konstellationer i astrologien" af Vivian E Robson
- "Astrologisk livsforløb" af A T Mann
- "Ming Shu, kinesisk astrologi" af Derek Walters

1988

- "Astrologi, karma og transformation" af Stephen Arroyo bliver en bestseller og den første introduktion til transpersonlig astrologi herhjemme.
- "Astrologisk kogebog" af Grace Biilmann
- "Regiomontanus hustabeller" af Steen Nørreslet
- "Keltisk astrologi" af Kurt Sørensen

1989 Astrologisk pensum

- SAFA-rapporten "Anbefalet pensum for en astrologisk grunduddannelse" skrives af bl.a. Jesper Bernth, Pia Balk-Møller og Karl Aage Jensen.
- "Astrologiens verden" af Karl Aage Jensen bliver de følgende år historiens mest populære danske astrologibog med omkring 20.000 trykte eksemplarer. Udkommer bl.a. i bogklub hos Gyldendal.
- "Stjernerne i dig" af Nina Benzoni-Ehlers
- "Indisk astrologi" af Finn Wandahl

1990

Skandinavisk Astrologi Skole stiftes i København af Karl Aage Jensen. Skandinavisk Astrologi Uddannelse stiftes i Aarhus af John Erik Wold. Jupiterskolen stiftes på Bornholm af Laila og Claus Houlberg.

- "Håndbog i horoskoptolkning" af Stephen Arroyo
- "De kvindelige symboler i Dyrekredsen" af Sheila Farrant
- "Saturn, en positiv nøgle" af Liz Greene
- "Astrologi - historie, teori og praksis" af Derek og Julia Parker

1991

- "Astrologi, psykologi og de fire elementer" af Stephen Arroyo
- "Astrologi, terapi og reinkarnation" af Jane Avery
- "Astrologisk håndbog 3: Medicinsk astrologi" af Paul Mahler Dam
- "Skæbnens astrologi" af Liz Greene
- "Astrologiske konfliktaspekter" af Tracy Marks
- Tidsskriftet "FIA-nyt" udgives 1991-92 af Foreningen for Indisk Astrologi ved Finn Wandahl

1992

- "Skriften på himlen" af Paul Mahler Dam
- "Astrologi og bevidsthed - fire essays" af Laila og Claus Houlberg
- "Astrologi for katte" af Simone Stein
- "Astrologi i fokus" af Frede Storborg
- Tidsskriftet "Essens" udgives af Vita Storborg
- Tidsskriftet "Galaxen" udgives 1992-96 af Astrologihuset med skiftende redaktører

1993

- "Brug astrologien" af Niels Boll bliver en meget brugt grundbog
- "Bedre liv med Pluto" af Donna Cumningham
- "Astrologi og kærlighed" af Liz Greene
- "Stjernetegn, rått for usødet" af Birthe Kirk
- "Måneknudebogen" af Donna van Toen

1994

- "Astrologiens sprog I-II" af Alan Oken
- "De tolv huse" af Howard Saspotas
- "Astrologiske skitser" af Claus Houlberg
- "Den indre stjernehimmel" af Stephen Forrest
- Tidsskriftet "Makiwema" udgives 1993-94 af Eskild Rasmussen

1995 Internettet

World Wide Web (www) åbner 6. september og internettet bliver allemandseje. Hjemmesider begynder at erstatte Guldalderens foreningsliv.

- "Astrologiskolernes fælleskatalog" udgives af Danske Astrologers Forening

- "Astrologisk Orientering" udgives af Danske Astrologers Forening med bl.a. medlemsnavne
- "Planeten Vulcan" af Laila og Claus Houlberg
- "Vulcan-tabellerne" af L. H. Weston.
- "Astrologiens idé" af Lars Steen Larsen, Erik Michael og Per Kjærgaard Rasmussen

1996

- "Dyrekredsen - tolv noveller" af Kim Fupz Aakeson
- "Indvielsens astrologi og storby-horoskoper" af Holger Stavnsbjerg
- "Musikkens anden virkelighed" af Kim Kløverhus Jørgensen med afsnit om musik og astrologi
- Tidsskriftet "Vandbæren" udgives 1995-97 af Teosofisk Forening Aarhus med Birgit Lomborg som redaktør
- Tidsskriftet "Horoskopet" (før: Galaxen) udkommer med Karl Aage Jensen som fast redaktør

1997

Første astrologiske debatforum, *Ekliptika Online*, oprettes i sommerens løb på Politiken On Line (POL) af Jens Peter Hansen, formand for Ekliptika. Første store skeptikerdebat bryder ud, kaldet 'Ekliptika-bølgen'. SAFA's formand, Claus Houlberg slutter sig til ham i debatterne og forumnavnet ændres til 'Astrologiske Foreninger'.

- "Kompendium for astrologistuderende" af Holger Stavnsbjerg
- "Astrologisk menneskekundskab I-III" af Thomas Ring udkommer på dansk.
- "Måneknuderne" af Per Henrik Gullfoss

1998 Astrologisk forskning

Astrologforeningen stifter et forskningsudvalg med Agnete Stovgaard som primus motor.

- "Menneskehedens astrologi" af Holger Stavnsbjerg
- "Astrologi, lær det selv" af Jens-Ole Hare
- "Indisk astrologi" af Per H Christiansen

1999 Astrologisk Museum

Museet stiftes den 3. februar kl 13:00 i Valby på initiativ af Karl Aage Jensen og Claus Houlberg med Gilbert Tjørnum som formand. Formålet er at give offentligheden et dokumenteret kendskab til astrologi som fag og som historisk fænomen.

- Christian Borup skaber på nettet et gratis debatforum, Astrology Forum.
- "Fuldmåne meditation" af Kenneth Sørensen. 🍏

Christian IV og astrologien – *del 2*

RENAISSANCEN

af Dag Brodin (Norge)

Helvad ble født i 1564 og studerte teologi, matematikk og astrologi i Rostock og Riga og allerede i 1590 begynte han å utgi sine "prognosticon" samtidig som han var landsbyprest i Hellevad. Dette tilsynelatende rolige livet fortsatte han med til 1608 hvor han ble bedt om å stille horoskopet til kirkepresidenten i hertugdømmet Gottorp, kalvinisten Johann von Wower. Von Wower var så misfornøyd med resultatet at han fikk Helvad avsatt som prest og skal ha uttalt "Helvad har stillet mig min Nativitet, jeg skal stille ham hans igjen – der Teufel soll ihn holen!" (djevelen skal hente ham!)

Helvad oppholdt seg deretter i Svendborg en stund, men hans dyktighet som stjernetyder kom kongen for øret, og han ble i 1615 invitert til København som "kongelig kalendariograf". Kongen skal ha vært en personlig venn av Helvad som var en livlig og munter person og tatt ham med på sine reiser. Helvad fortsetter å utgi sine skrifter, hans formål er ofte å forklare forskjellige fenomener for allmenheten. Et slikt skrift er "Resolution oc Forklaring paa den ny Comet oc Wuanlige Stierne, som bleff seet vdi Novembri oc Deceembri Maaned 1618".

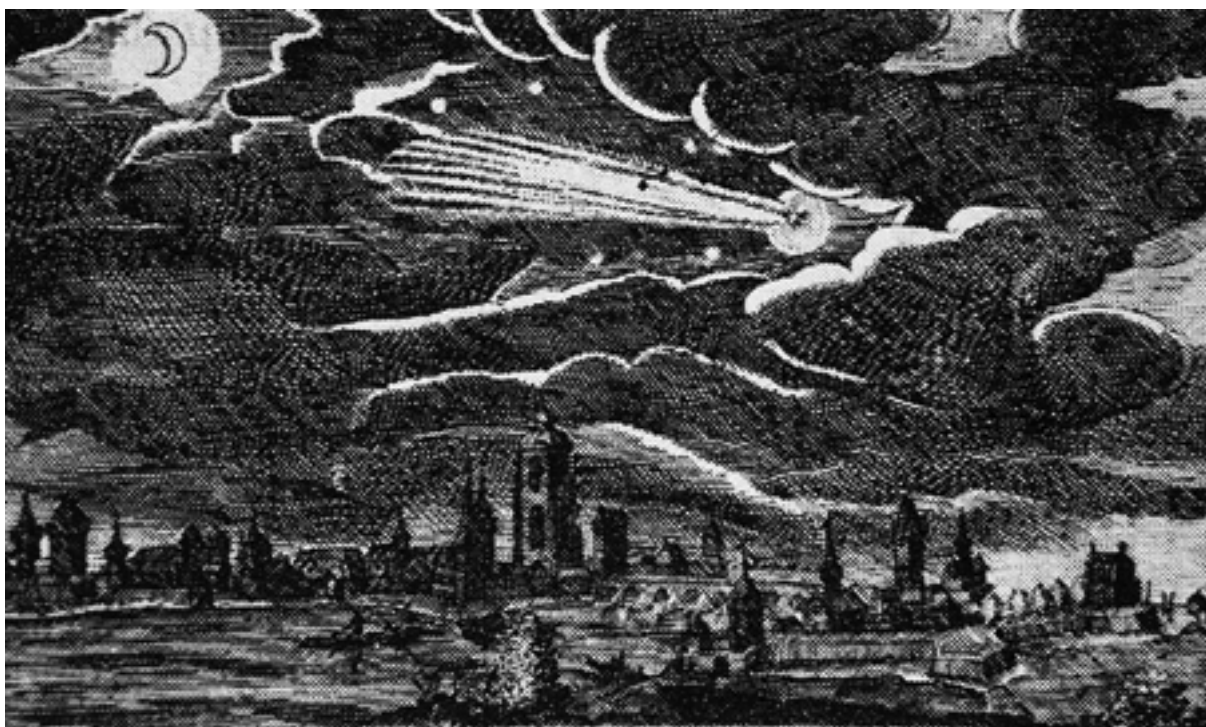
Kometen vakte selvfølgelig frykt og i Danmark ble en mynt preget hvor man ser en knelende menneskemengde som bønnfallende strekker sine armer mot himmelen, og med underskrift: "Gud give, at denne kometstjerne må lære oss å forbedre vårt liv." Dette året skulle bli et vendepunkt for Christian IV idet 30-årskrigen bryter ut samme år; kongens innblanding og motganger i denne skulle bli uheldig for tvillingrikene, men den skulle også komme til å påvirke åndslivet, noe vi skal komme tilbake til.

Hoffastrolog Nils Helvad (1564-1634) på høyden av sin karriere. Teksten lyder: "Portrett av den ærverdige og berømte mann hr. Nicolai Helduaderi i hans alders 55 år 1619."

Astrologien blir forbudt

Men også Helvad skulle falle i unåde og selv om denne historien først er fortalt i 1776 av Jacob Langebek, så er den interessant for oss. Den 25. desember året 1631 leverte Helvad en astrologisk og prognostisk kalender til kongen slik han pleide og ved den 5. november sto disse bokstavene: G.b.f.r.i.a. Kongen spurte hva dette betydde og fikk forklaringen "Gud bevare Frans Rantzau i Aar". Da denne mannen virkelig druknet i kon-

Illustrasjon til en bok fra 1619 om kometen som året før viste seg over byen Frankfurt. Bibelsitatet fra Paulus annet brev lyder "Det skal du vite, at i de siste dager, skal det komme strenge tider." En lignende bok ble skrevet av Nils Helvad.

gens egen have denne datoen befalte kongen at Helvad ikke skulle publisere slike spådommer.

Dette kan høres ut som en vandrehistorie og kalenderen fra 1632 er ikke bevart, men det er visse fakta her: Sikkert er at Rantzau, som var nyutnevnt rikshofmester og forlovet med kongens datter, druknet i Rosenborg have etter et svirelag den 5 november og at denne ulykken gikk sterkt inn på kongen. Episoden skildres av både Langslet og Scocozza, men i forskjellig lys; monarkisten Langslet prøver å gjøre kongen til en slags speidergutt og heltemodig livredder, mens den gamle marxisten Scocozza lakonisk skriver om de død-drukne adelsmenn: "Kongen blev reddet, men Rantzau druknede."

Sikkert er det også at kongen den 23. oktober 1633 lot den gamle almanakkforfatter stevne for et "konsistorium" (hans inkvisisjon) hvor Helvad mottok en alvorlig overhaling for gudsbespottelse og i tillegg fikk ordre om for fremtiden helt å avholde seg fra "particular Spaadomb, som hand haffuer om det, Guds den høyestes forsiun och

Guddommelige vilge alleene vedkommer". Samtidig utstedte kongen et forbud mot å skrive, dikte eller trykke almanakker som inneholdt spådommer om "particular Tilfælde, saa vel som oc Krijg, Orlog, Dyrtid, Pestilentz oc anden Guds den al-lerhøyestes Straff oc Riis."

Nils Helvad holdt seg helt til retningslinjene, men rakk bare å utgi et par almanakker før han døde i august 1634, 70 år gammel. I 1635-almanakken som han rakk å skrive og som ble utgitt, heter det ukontroversielt: "At saae oc plante, At jage oc fange, At tage lægdom (medisin), At hugge Træ til B(rænde) "

Når jeg går så nøye inn i dette så skyldes det at vi kan til en viss grad påvise at fra 1633 var astrologien på mange måter kneblet i Danmark-Norge, men det var ikke fordi vitenskapsmenn hadde sluttet å tro på astrologi; det var et resultat av religiøs sensur og intoleranse, noe som ikke bare rammet astrologene, men også teologer, forfattere og vitenskapsmenn i samtiden.

Resen og den Lutherske ortodoksien

Hans Resen (1561-1638) var professor i logikk og teologi fra universitetet i Wittenberg. På kongelig befaling oversatte han bibelen fra originalspråkene i 1607. Han var allerede på den tiden en person man ikke spøkte med, noe Ivar Stub, som var professor i hebraisk, fikk merke. Han hadde tillatt seg å kritisere den kongelige oversettelsen og ble avsatt fra sitt embete. Enda verre gikk det for presten Kok som hadde kritisert noen av Resens skrifter og ble dømt til døden for "kryptokalvinisme". Kok unngikk så vidt dødsstraff gjennom å rømme land og rike.

Hvor viktig Resen var, nevnes av Øystein Rian i en anmeldelse av "Norsk idehistorie", hvor forfatterne kritiseres for ikke å ha lagt nok vekt på Resen, som han kaller en av norgeshistoriens mektigste ideologer:

"Slik var Resen et nyttig redskap for kongen i den harde ensretting av kirke og tankeliv som er kalt den lutherske ortodoksi. Det sier sitt at man feiret hundreårsjubileet for Luthers motstand mot paven i 1617 med å utstede to forordninger: mot trolldom og mot utenomekteskapelig seksualitet (leiermål)."

I 1615 var Resen blitt biskop på Sjælland og slik var altså atmosfæren i kongerikene allerede før

30-årskrigen i 1618, en krig som kom til å skjerpe kongen og hans hjelpers redsel for katolikker og andre annerledes tenkende.

Troens beskytter

30-årskrigen var til å begynne med en krig mellom protestanter og katolikker, og det er forståelig at Christian IV, som en nidkjær vokter av den rette lutherske lære, ville være med. Til å begynne med var det også en viss konkurranse med den svenske kongen om hvem av dem som var troens høyeste vokter. Senere i 1640-årene var det direkte krigshandlinger mot svenskene og mens Gustav Adolf la grunnlaget for den svenske stormaktstiden, skulle kong Christian etterlate seg et kongerike som var helt utarmet og betydelig svekket.

Kongen hadde brukt årene etter Kalmarkrigen i 1611 til å utruste en betydelig hær og flåte, blant annet ved å pålegge norske bønder å levere eiketømmer, men han var en elendig krigsherre. Kongen fikk ikke lov av riksrådet til å blande seg inn i krigen. Men i Norge var han i prinsippet eneherster. Det samme gjaldt i hertugdømmene Schleswig og Holstein og det var som hertug av Holstein han i juni 1625 samlet en hær, mest leiesoldater, og innledet sitt tyske felttog, som endte i fullstendig nederlag sommeren etter.

Senere påla han sine undersåtter i byene å holde botsgudstjenester hver fredag: undersåttene ugdelighet fikk skylda for kongens militære nederlag, det var jo en hellig krig! Men lite hjalp det. I 1627 okkuperte keiserens hær hele Jylland med hva det inkluderte av plyndring og lidelser for befolkningen. Kongen innførte da tre hele faste- og bededager i begynnelsen av oktober, men det kom kongen for øret at heller ikke det hjalp og at "en del ryggesløse mennesker på samme dage sig udi drukkenskap og anden skammeligheid øve."

Kongen satte nå inn dødsstøtet og utstedte i 1629 en lov hvor landets prester sammen med to utvalgte kirkeverger konstant skulle overvåke hver enkelt menneskes daglige vandel. Den som misbrakte helligdagene, ikke holdt kirkeplikten eller bedrev "sværgen og banden" skulle straffes med gapestokk eller på annen måte.

Denne "moralske opprustningen" som kongen gjennomførte, til tross for at han var et elendig forbilde, kalles også "pønitensten". I dette begrepet ligger det at vekten i religionen er lagt på "boten". Presten Friis som holdt en preken om syndenes

forlatelse i 1642, da Resen for lengst var død, kom i Blåtårn for sine villfarelser og slapp først ut etter to år med venners hjelp.

Kongen selv lot seg for syns skyld portrettere som "angrende synder" på sine eldre dager. Men kongen var hevet over loven, både i verdslige og religiøse spørsmål. De strenge moralske krav han satte til sine undersåtter, behøvde han ikke selv å følge. At han hans eget sinn ble formørket med årene er det ingen tvil om. Hans dårlige krigslykke har vi nevnt, men han var uheldig både i krig og kjærlighet, hans ekteskap med den tidligere elskerrinnen Kirsten Munk ble ikke slik han hadde ønsket og hun forlot ham i 1630.

Noen historikere understreker at den lutherske ortodoksien var sterk i hele Christians IV sin regjeringstid og at Resen hadde både forgjengere og etterfølgere. I den forbindelse nevnes at Tycho Brahe også hadde pådratt seg teologenes kritikk ved å unnlate å motta nattverden på 18 år, og ved å ha plukket ut avsnittet om djevelutdrivelse da han døpte sine barn. Men at kongen gikk mer og mer over på teologenes side fra 1630, er det ingen tvil om. Da hundreårs jubileet for reformasjonen ble feiret i København i 1636, hadde teologene vunnet.

Etter loven av 1629 skulle det settes opp gapestokker på byens torv og ved kirkene på landet, slik som her ved Hakadal Kirke som ble bygget tidlig på 1600-tallet. Loven om gapestokker ble fjernet i 1848 og neppe en eneste er bevart. Dessuten er det snart jul så vi viser kirken i vinterdrakt i stedet.

Christian den IV på slagmarken. Svart røyk stiger opp fra en av 30-årskrigenes brennende byer. Portrett av Karel van Mander fra 1642. Kongen er preget av motgang men har ennå ikke gitt opp sin rolle som troens forsvarer.

Andre almanakkforfatterne

I 1648 dør kongen like før 30-års krigen slutter, bare noen måneder etter Christian Longomontanus sin død. Dennes hovedverk "Astronomia Danica" fra 1622, som han tilegnet kongen, er en oppsummering av Tycho Brahes verk. Han påstod ellers å ha funnet forholdet mellom sirkelens radius og omkrets, og var absolutt ikke mottagelig for kritikk av sine teorier. Jeg siterer Scocozza: "Når det naturvitenskabelige miljø blev så sterilt i første halvdel af 1600-tallet, skyldtes det helt andre årsager end Tyge Brahes skæbne. Det var den lutherske ortodoksi, som lagde sin klamme hånd på al eksperimenteren og nytænkning." (s. 174)

I England holdt Lilly på med astrologi mye senere og det samme miljøet fostret en rekke kjente vitenskapsmenn og filosofer som Newton. I Danmark og Norge kom religionen til å virke som en undertrykkende faktor helt opp til våre dager. På slutten av 1600-tallet kom "pietismen" som teologer kaller en reaksjon mot ortodoksien, men resul-

Longomontanus

tatet for åndslivet var nesten det samme, noe for eksempel Ludvig Holberg fikk erfare da han ville fremføre sine stykker.

Christen Longomontanus

Longomontanus skal ha tatt avstand fra astrologien på sine eldre dager, men det er tvilsomt om han hadde noe valg. Han sensurerte de årlige almanakkene som fortsatte å komme ut, fra 1636 var det universitetet som stod ansvarlig for utgivelsen, noe som kanskje skulle bidra til å gi dem et akademisk stempel. Den lutherske ortodoksien kalles også "spekulativ kristendom" og et eksempel på dette er Longomontanus sin beregning av året for jordens skapelse – 3967 f. kr – et årstall som ble stående i almanakken helt til 1911!

Ellers var det mest opplysninger om været som stod i almanakken. Disse bygget på en 19 års syklus (måneknutene) og ble publisert helt til 1864. Selve aspektene ble trykket frem til 1921, så gikk også de i glemmeboka. Et unntak var almanakken fra 1685 hvor astronomen Ole Rømer var redaktør. Han fjernet værsådommene men de måtte innføres igjen etter massive protester. På denne tiden hadde astronomien og astrologien skilt lag for godt.

Den norske almanak

Man kan si at astrologene etter 1633 fikk forbud mot å uttale seg om annet enn vær og årelating, og at denne stivnede tradisjonen holdt seg i almanakkene i nesten 300 år! Professor Hansteen ved Christiania universitet redigerte almanakken fra 1815-1862 og kjempet hele tiden for å få fjernet værvarelet, men først to år etter hans død ble de tatt ut av almanakken.

Kuriøst nok regnes den første boken som er trykket i Norge å være 1644 almanakken, nesten 200 år etter at boktrykkerkunsten var oppfunnet. Boken måtte forevises stattholderen og kongens svigersønn Hannibal Sehested, men det var neppe noe problem med sensuren, siden boka stort sett var et opptrykk av en dansk original, skrevet av Peter Rådstueskriver og sensurert av Longomontanus. Dette ble den eneste utgaven og Norge fikk ikke egen almanakk før i 1814.

Jens Lauridsen Wolf

En Longomontanuselev var astrologen, bokhandleren og forleggeren Jens Lauridsen Wolf (1584-1660). Han har også en viss tilknytning til Norge, ettersom han fikk tillatelse til å åpne en bokhandel

Forsiden på den første almanakken og den første boken som ble trykket i Norge. Innholdet var for det meste et opptrykk av tilsvarende danske kalendere. Etter 1633 ble det strengt forbudt å skrive om noe annet enn været.

i Bergen i 1625. Han utga boken "Norrige illustrata" i 1651 som sikkert var et pionerverk i salongbordslitteraturen.

Det kan passe bra å avslutte med å nevne Wolfs astrologibok "Diarum Sive Calendarium", utgitt i januar 1648, like før kongens død og sensurert av Longomontanus, rett før han døde. Boken oppsummerer den tidens astrologiske viten med referanser til Ptolemaios og nyere litteratur, særlig Brahe-eleven Flemløses værprofetier "Luftens forandring" fra 1591. Videre kommenterer han kometen i 1618: "Lot seg på himmelen tilsyne den 17. november og deretter en forferdelig komet med en lang svans. Herpå falt den langvarige krig i Tyskland, som ikke enno har ende." (sitert etter Sommerfeldt)

Hos grekerne var aspektene lite utviklet, det kom gjennom araberne og hoffet i Toledo, liksom viten om fiksstjernene. En gammel ide er at hvert land også skulle ha sitt eget tegn. Wolf kobler Norge til skorpionens tegn, så da vet vi hvor den tradisjonen kommer fra, om han har funnet på det selv vet jeg ikke.

At Wolf var "hermetiker" med utgangspunkt i tankegangen "slik som i himmelen - så og på jorden" viser følgende sitat:

"Derpå vises oss en like overensstemmelse med menneskene og den store verdens bygning. Himmelen har en synderlig likeformighet med menneskene. Ja, det ganske menneskes gestalt viser på den store himmelens og jordens verk og bygning".

Noen av kildene:

- Illustrert Dansk litteraturhistorie
- Dansk Biografisk leksikon
- Scocozza, Benito : Christian 4 (København 1987)
- Langslet, Lars Roar: Christian IV (Oslo 1997)
- Den Norske almanakk 300 år, jubileumsskrift (1944) red. Sommerfeldt
- Den Danske almanakk 350 år, jubileumsartikkel i almanakk for 1986
- Wittendorf, Alex: Tycho Brahe (1994) og artikler i historisk tidsskrift
- Rian, Øystein: Bokanmeldelse i Dagbladet av Norsk Idéhistorie 17.04.2002

Nyhedsbrevet Sophie udgives løbende og efter behov af Astrologisk Museum. Tidligere numre kan findes på museets hjemmeside <http://pub.asmu.dk>
 Museets bestyrelse udgør redaktionen, og ansv. red er Claus Houlberg
 Artikler udtrykker forfatterens synspunkter og ikke nødvendigvis museets.

